

Список использованной литературы

1. Налоговый кодекс Украины от 02.12.2010 г. № 2755-VI // Голос України. — 2010. — № 229—230.
2. Мамутов В. К. Важное направление правового обеспечения экономики — кодификация : науч. доклад / В. К. Мамутов ; НАН Украины, Ин-т економико-правовых исследований. — Донецк : Юго-Восток, 2009. — 34 с.
3. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. / Н. П. Кучерявенко // Т. II : Введение в теорию налогового права. — Х. : Легас, 2004. — 600 с.

4. Сич О. А. Податкове стимулювання розвитку підприємництва : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.02.03 «Організація управління, планування та регулювання економікою» / О. А. Сич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. — Л., 2003. — 20 с.

5. Порядок применения административного ареста имущества налогоплательщиков : Приказ Министерства финансов Украины от 07.11.2011 г. № 1398 // Офіційний вісник України. — 2012. — № 5. — Ст. 198.

Статья поступила в редакцию 12.06.2012 г.

УДК 346.2

Н. В. Никитченко,

канд. юрид. наук,

докторант,

Институт економико-правових досліджень НАН України,

м. Донецьк

НЕПРАВОВІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Досліджено неправові способи захисту інтересів суб'єктів господарювання, правомірність і ефективність їх застосування на практиці. Сформульовано проблемні питання, які потребують правового врегулювання.

Ключові слова: захист, неправові способи, суб'єкти господарювання, неформальні відносини.

У літературі існує думка, що середовище, в якому суб'єкти господарювання здійснюють свою діяльність, формується під впливом вимог чинного законодавства, ділових звичаїв, з однієї сторони, а також існуючих на практиці неправових способів взаємодії з органами влади, з іншої. При цьому присутність у законодавстві прогалин, юридичних колізій або інших неефективних норм і сприяє розвитку неправових (неформальних) відносин, які з кожним роком тільки зміцнюються.

Вивчення неформальних відносин суб'єктів господарювання з органами влади і порівняння їх ефективності з формальними інститутами відображено в роботах В. К. Мамутова, С. Барсукової, Т. Заславської, Н. Куракової, Р. Нуреева, Н. Олсон, В. Радаєва, Е. А. Суханова,

А. Шастітко. Результатом досліджень вказаних вище авторів є думка, що формальні правила характеризуються низькою ефективністю, закони і нормативні правові акти часто суперечать не лише один одному, а і практиці ведення господарської діяльності, що в кінцевому випадку робить їх неможливими для виконання.

Метою статті є вивчення неправових способів захисту інтересів суб'єктів господарювання, правомірність і ефективність їх — застосування на практиці.

Згідно зі ст. 20 Господарського кодексу України (далі — ГК України) кожний суб'єкт господарювання і споживач має право на захист своїх прав і законних інтересів шляхами, визначеними нормами чинного законодавства [1]. Однак це не означає, що суб'єктам господарювання в

© Н. В. Никитченко, 2012

разі порушення їх прав можна поводитися пасивно, лише очікуючи поновлення своїх прав з боку держави. Наразі підприємцям необхідно, щоб система захисту їх прав і обов'язків володіла превентивною функцією захисту, тобто такою низкою правових інструментів (або не правових, але ефективних), які запобігають як вчиненню господарського правопорушення суб'єктом господарювання, так і незаконним діям зі сторони органів влади, особливо фіскальних. З однієї сторони, господарюючи суб'єкти повинні активно боротися з порушеннями закону з боку державних органів і захищати свої права, використовуючи всі можливості, які надані їм чинним законодавством. А з іншої сторони, навіть у разі дотримання суб'єктом формальних (законних) правил останньому не гарантоване позитивне рішення відповідного органа влади хоча він і має на нього законне право. Адже при бажанні чиновник може затягувати час прийняття необхідного документа на роки. Наприклад, відомі випадки, коли місцеві управління земельних ресурсів понад 3 роки оформляли акт про приватизацію землі (0,10 га). Лише процедура реєстрації у загальній базі даних уже підготовленого свідоцтва тягнулась більше двох місяців, хоча за чинним законодавством дві неділі. А по суті це справа від одного до трьох днів в залежності від завантаженості відповідальних осіб. Саме такі випадки сприяють виникненню неформальних відносин, які згодом закріплюються в неправових практиках, визначення яких було дано Т. Заславською і М. Шабановою. Зокрема, це сукупність сталих і масових соціальних взаємодій, пов'язаних із порушенням закону й інших формально-юридичних норм, а також укорієних соціокультурних традицій [2, с. 8].

Тобто на практиці суб'єкти господарювання вступають у неправові відносини з органами влади, відповідно, формують механізм взаємовигідного тіньового партнерств, тим самим забезпечуючи превентивний захист свого бізнесу. Існує думка, що важливим адаптаційним механізмом, який дозволив полегшити становлення в першу чергу малого підприємництва, стали неформальні моделі поведінки, що згодом закріпилися в неправових практиках підприємців [3, с. 8].

Наприклад, автор відомої теорії колективних благ М. Олсон пише: «суть нашої позиції полягає в тому, що будь яке законодавство або обмеження, яке вводить «ринок навіпаки», створює практично у всіх учасників стимул до порушення закону і призводить до росту корупції

в рядах чиновників. Тобто одна з причин, через яку суспільство серйозно вражене корупцією, полягає в тому, що всі приватні підприємці мають стимулюючий мотив до порушення закону, при цьому ні в кого не виникає стимулу повідомляти про такі порушення владу. Як наслідок, влада стає корумпованою і неефективною» [4].

Термін корупція походить від латинського «*corruptio*» і означає зловживання державною владою для отримання вигоди в особистих цілях. Згідно з Індексом сприйняття корупції, що розраховується впливовою міжнародною організацією Transparency International, у 2010 р. Україна посіла 134 місце зі 178 країн світу [5]. Населення України також дуже високо оцінює масштаби поширення корупції в Україні. Згідно з результатами соціологічних опитувань Центру Разумкова, населення оцінює рівень корупції в державі як масштабне явище. Більшість опитаних дотримується такої точки зору: «хабарі беруть, використовуючи службове становище, майже всі» — так вважають 12 % опитаних; «багато хто» — 49 %; «дехто» — 29 %. Тільки 2 % респондентів вважають, що «майже ніхто у країні не бере хабарів» [5].

Одним із неправових, а на практиці найефективніших превентивних способів захисту суб'єктом господарювання своїх прав та інтересів, є дача хабара. Відповідно до ст. 368 Кримінального кодексу України (далі — КК України) хабарем називається незаконна винагорода посадовій особі за вчинення або невчинення нею в інтересах того, хто дає хабара, певних дій, які посадова особа може чи повинна була вчинити з використанням своїх посадових повноважень [6]. Одержання хабара припускає, що посадова особа отримує винагороду за вчинення або невчинення будь-яких дій по службі з використанням своїх прав і повноважень, тобто за зловживання владою чи посадовими повноваженнями в інтересах того, хто дає хабара. Головне в хабарництві це підкуп посадової особи. Але за ст. 368 КК України діяння кваліфікується лише у тому випадку, коли винагорода передається посадовій особі за вчинення або невчинення конкретних дій. Незаконне одержання посадовою особою винагороди не за конкретні дії (бездіяльність), а на всяк випадок, за загальне доброзичливе ставлення, не визнається одержанням хабара. На практиці суб'єкти господарювання, «керуючись» нормами даної статті, і формують підґрунтя для доброзичливого ставлення посадових органів влади в майбутньому. Тобто сприяють становленню взаємови-

гідних умов для ведення свого бізнесу при підтримці «доброзичливих осіб» в органах влади. За результатами соціологічних опитувань, представники малого і середнього бізнесу в середньому на «вирішення проблем» з органами державної влади тратять від 5 % до 20 % обороту [7]. Протягом 2010 р. кількість затриманих працівниками органів внутрішніх справ хабарників, на відміну від аналогічного періоду минулого року, зросла у півтора рази. Крім того, середній хабар, який пропонують посадовцям цього року і який вони вимагають, також зріс у півтора рази, до 60 тис. грн [8]. При цьому нині підприємці стали давати хабарі рідше ніж у 2001 р., однак сума хабара збільшилася в рази. У результаті чого розмір середньорічного внеску однієї фірми у вигляді хабарів складає суму в 11 разів більше, ніж у 2001 р. Як і у 2001 р., значну частину хабарів приймають чиновники виконавчих органів влади — 87 %, працівники органів законодавчої влади — 7 % і представники судової влади — 6 %. Основні хабарі приходяться на чиновників, що дають дозвіл на ведення бізнесу і на працівників контрольних і наглядових органів. Тобто суб'єкти підприємництва платять небагато, але часто і практично всі. Разом із тим особи, що займаються підприємницькою діяльністю, неохоче діляться своїм досвідом у сфері корупції. Наприклад, якщо чотири роки тому 36 % відмовилися надавати таку інформацію, то нині такий показник збільшився до 64 % [9]. Причини такої ситуації можуть бути різні, однак, на нашу думку, це бажання захистити як свій бізнес від офіційних непомірних поборів держави, які передбачені чинним законодавством, так і від бюрократизму в цілому. По суті при відповідній неправовій домовленості з представником органа влади останній забезпечує захист прав власності суб'єктам господарювання за рахунок створення перепон для втручання третіх осіб в його господарську діяльність, захищає від реальних або потенційних дій конкурентів і гарантує безпеку підприємницької діяльності [3, с. 15].

Таким чином, тиск з боку органів влади та непомірне адміністративне навантаження сприяли налагодженню неформальних відносин між суб'єктами господарювання та компетентними органами. У результаті питання виконання державою функцій гаранта права власності і виробника суспільних благ стали вирішуватися в персоніфікованих угодах за допомогою субінститутів державного захисту прав власності на неформальній (неправовій) основі. Крім того,

неформальні відносини сприяють економії витрат, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності в разі виплати санкцій у зв'язку з додержанням вимог чинного законодавства.

І хоча хабарництво є початковою і примітивною формою взаємовідносин підприємця і чиновника, однак з ростом масштабів бізнесу і з часом закріплення довірчих відносин складається більш складна схема обміну послугами, а на її основі — форми співпраці в рамках неформальних контракт-відносин. Незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів, прийнятих вищими органами державної влади рішення, у господарській сфері в цілому не досягнуто суттєвих позитивних результатів через низьку виконавську дисципліну на місцях або формальний підхід до виконання поставлених завдань. До того ж, офіційна статистика дає викривлене уявлення про якісні ознаки корупції, оскільки свідчить про наявність значної кількості адміністративних протоколів про корупційні порушення щодо осіб, які не обіймають високих посад. Тобто за даними правоохоронних органів, в Україні практично відсутня «елітарна корупція» (корупція високих посадовців). На практиці це означає, що остання, яка є дійсно суспільно небезпечним явищем, вдало маскується під купою адміністративних протоколів, складених за порушення, що лише формально підпадають під ознаки корупції. Головною причиною виникнення корупції є економічні та правові чинники, що зумовлені відсутністю в Україні інституційної протидії системі фіскально-караючих, контролюючих чи наглядових органів, яку б могли скласти дієві системно-правові й судові механізми захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання. Це змушує суб'єктів підприємництва певним чином врівноважувати незбалансованість системи власного правового захисту, долати численні загрози і структурні бар'єри. Адже тіньова сфера діє за неписаними правилами міжособистісної домовленості, які можна творити й оперативно корегувати за допомогою корупційних методів [10].

Так, В. Ф. Уколов пише, що до основних стимулів і мотивів поширення нецивілізованих практик взаємодії влади та бізнесу належить: недосконалість системи державного регулювання економіки, передчасний і занадто активний вихід держави з економіки і невирішеність основних проблем взаємовідносин між бізнесом і владою, необхідність захисту бізнесу від правил його взаємодії з владою, які постійно змінюються [11, с. 521].

Таким чином, по суті не працюють загальноприйняті принципи, що покладені в основу правового регулювання господарських відносин.

По перше — це повага до права власності. Відповідно до ст. 41 Конституції України: «кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю... Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним [12]. Однак окремі положення Цивільного кодексу України свідчать про інше [13]. Зокрема академік В. К. Мамутов пише: «негативну роль грає ст. 330 ЦК, яка дозволяє визнавати добросовісним набувачем того, хто придбав майно у особи, що не володіє правом власності. Тим самим порушено один із юридичних канонів, згідно з яким ніхто не може передати іншому більше прав, чим сам володіє» [14]. Зрозуміло, що наявність такого роду положень лише примножує випадки перерозподілу власності та сприяє «живучості» корупційних схем. Адже насправді правове регулювання є дієвим лише тоді, коли останнє спрямоване на безумовне дотримання права власності і високий ступінь його суспільної легітиматії. З огляду на викладене зазначимо, що гарантія прав власності власнику майна і фактична її забезпеченість усіма гілками влади є важливою передумовою для розвитку господарської діяльності в Україні.

По друге, досягнення легітимності і стабільності правил за рахунок удосконалення чинного законодавства та з метою створення зрозумілої для всіх бази нормативно-правових актів, простої в застосуванні і логічної у відношенні дотримання загальних правил господарювання. І саме головне — стабільної. Доцільність прийняття загальних правил гри, в якій кожна сторона і влада, і суб'єкти господарювання повинні нести відповідальність за належне виконання своїх функціональних обов'язків із врахуванням інтересів суспільства, доказана давно. Як і розуміння необхідності діалогу між цими сторонами. Разом із тим, по суті, влада не повинна вести торги з господарюючими суб'єктами стосовно дотримання встановлених правил, підкріплюючи цим думку про можливість «обійти» закон, а також не допускати створення надуманих адміністративних бар'єрів як своїми діями, так і бездіяльністю. Наприклад, для реалізації своїх законних прав громадяни України повинні вдаватися до корупційних дій, давати хабара. За даними соціологічного опитування Центру Разумкова, 60,5 % респондентів знають про випадки, коли давали хабара для ухвалення законного рішення [15].

По третє, забезпечення відповідності функцій органів влади та недопущення норм, які дозволяють посадовим особам фіскальних органів маніпулювати у відносинах із суб'єктами господарювання.

Так, зі змісту ст. 3, 4 Закону України № 877 від 05.04.2007 р. «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» (далі — Закон № 877) впливає, що органу державного нагляду (контролю) та його посадовим особам заборонено втручатися у статутну діяльність суб'єкта господарювання, якщо вона здійснюється в межах закону, а також здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності, якщо закон прямо не уповноважує відповідний орган і не визначає його повноваження під час здійснення контрольних заходів [16]. Вищезгадані положення відповідають принципам господарського права щодо обмеження втручання державних органів у господарські відносини та забезпечення правопорядку і законності в господарській сфері, що визначені ст. 8 Господарського кодексу України. Разом із тим, незважаючи на те, що Закон № 877 є досить прогресивний, уже нині він потребує доповнень у частині розвитку і вдосконалення інструментів контролю у сфері господарської діяльності щодо розуміння самого його поняття. Це зумовлено ототожненням контролю з суто фіскальним реагуванням у відношенні до підконтрольних об'єктів, спотворює зміст його організаційно-господарської природи, що в першу чергу ставить мету не покарати, а досягти ефективного функціонування народного господарства в цілому. За загальним правилом контроль як спосіб державного публічного впливу являє собою встановлення обов'язків органів держави й органів місцевого самоуправління спостерігати і в окремих випадках перевіряти стан справ підприємця, а в передбачених законом випадках вживати належних заходів. Тобто встановлення господарсько-правового характеру прав і обов'язків між органами контролю та суб'єктами господарювання є основною метою на шляху до досягнення ефективності реалізації контрольних повноважень у сфері господарської діяльності. Однак на сьогодні запровадження окремих положень законодавства на практиці свідчить про суто фіскальний, недосконалий характер відносин, що складаються між органами влади і підприємцями. Так, ст. 4 Закон № 877 містить п. 5 такого змісту: «зупинення виробництва (виготовлення) або реаліза-

ції продукції, виконання робіт, надання послуг допускається за вмотивованим письмовим рішенням керівника органа державного нагляду (контролю) чи його заступника. Проаналізуємо дане положення з позиції дотримання прав господарюючого суб'єкта. Так, чинне законодавство не дає визначення терміну «вмотивоване письмове рішення», відповідно відсутній порядок його реалізації. Разом із тим згідно зі ст. 19 Конституції України: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». При цьому дана стаття надає можливість господарюючим суб'єктам не виконувати вимоги державних органів з питань, що не входять у їх компетенцію. Крім того, згадане положення суперечить п. 4 ст. 4 Закону № 877, який зазначає, що виключно законами встановлюються повноваження органів державного нагляду (контролю) щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг. Хоча на практиці допустимі випадки, коли наявність повноважень щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг контролюючого органа прописана Законом, а сама процедура його здійснення визначена у підзаконних нормативно-правових актах. Наприклад, ст. 10 Закону України «Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні» № 2939 від 26.01.1993 р. дозволено Державній фінансовій інспекції зупиняти операції з бюджетними коштами у випадках, передбачених Законом [17]. А Постановою Кабінету Міністрів України № 21 від 19.01.2011 р. затверджено Порядок зупинення операцій з бюджетними коштами [18]. І останнє, рішення щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг повинно бути підготовлено за встановленою формою на бланку суворої звітності з обов'язковим зазначенням підстав його винесення. Це встановлює відповідальність посадових осіб фіскального органа в разі допущення помилки. Адже прийняття подібного рішення тягне за собою фінансові наслідки для суб'єктів господарювання і зазвичай чималі. За загальним правилом відшкодування такого роду здійснюються з державного бюджету, однак процедура останнього довготривала та неефективна для потерпілої сторони, тобто підприємця. У даному випадку доцільно зазначити

наступнє: «держава, використовуючи законодавчі можливості, ставить себе у привілейоване положення. Відсутність бюджетних коштів стає безумовною підставою до відміни будь-яких зобов'язань держави. Хоча заздалегідь відомо, що відсутність у боржника необхідних грошових коштів ніколи не було і не могло бути звільненням його від відповідальності» [19].

З огляду на викладене пропонуємо:

викласти п. 5 ст. 4 Закону № 877 у такій редакції: «керівник (або виконуючий його обов'язки) органа державного нагляду (контролю) в межах своїх повноважень і у випадках, визначених Законом, може прийняти рішення щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг суб'єктом господарювання за результатами проведеної ревізії (перевірки) у порядку, визначеному нормативно-правовими актами України, що мають юридичну силу не нижче постанови Кабінету Міністрів України.

доповнити ст. 19 Господарського кодексу України п. 9 наступного змісту: «повноваження органів державного контролю та нагляду щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг встановлюються виключно законами».

Список використаної літератури

1. Господарський кодекс України : Закон України № 436 від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 18. — Ст. 144.
2. Заславская Т. И. Социальные механизмы трансформации неправовых практик / Т. И. Заславская, М. А. Шабанова // Общественные науки и современность. — 2001. — № 5. — С. 3—22.
3. Куракова Н. Ю. Неформальный институт административно-силового давления на субъектов малого предпринимательства / Н. Ю. Куракова // Закон и право. — 2006. — № 11. — С. 9—11.
4. Олсон М. Логика коллективных действий [Электронный ресурс] / М. Олсон. — М. : Фонд экономической инициативы. — 1995. — Режим доступа : <http://vlasnasprava.pp.ua/economy/5056-skachati-knigu-m-olson-logika-kollektivnyh-dejstvij.html>.
5. Корупція в українських університетах: подолати не можна залишити [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://direct-action.org.ua/?lang=ru&p=717>.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України № 2341 від 05.04.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25—26. — Ст. 131.
7. Соцопрос : підприємці тратять на взятки 5 % оборота [Електронний ресурс]. — Режим до-

ступу : <http://www.newkaliningrad.ru/news/community/1403984-sotsopros-predprinimateli-oblasti-tratyat-na-vzyatki-5-oborota-.html>.

8. Середній хабар в Україні зріс у півтора рази [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://tsn.ua/ukrayina/serednii-habar-v-ukrayini-zris-u-pivtora-razi.html>.

9. Попов Н. Коррупция в России неистребима, как холода и бездорожье [Электронный ресурс] / Н. Попов. — Режим доступу : <http://www.indem.ru/PUBLICATII/Popov/IDat9Vzyat.htm>.

10. Корупція в повсякденному житті суб'єктів підприємництва та роль громадських організацій у процесі її подолання [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.academia.org.ua>.

11. Уколов В. Ф. Взаимодействие власти, бизнеса и общества : учебник / В. Ф. Уколов. — М. : ЗАО «Издательство Экономика», 2009. — 622 с.

12. Конституція України : Закон України № 254к/96-В від 28.06.1996 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.

13. Цивільний кодекс України : Закон України № 435 від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2003. — № 40—44. — Ст. 356.

14. Мамутов В. К. Цивильный кодекс нуждается в некоторой корректировке [Электронный

ресурс] / В. К. Мамутов. — Режим доступа : http://www.iepd.dn.ua/Stat_23.htm.

15. Ми шукаємо причини корупції, аби вчасно й ефективно їй протидіяти [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.rivne.mns.gov.ua/content/misukaemoprichinikorupsii.html>.

16. Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності : Закон України № 877 від 05.04.2007 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2007. — № 29. — Ст. 389.

17. Про державну контрольно-ревізійну службу в Україні : Закон України № 2939 від 26.01.1993 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 13. — Ст. 110.

18. Про затвердження порядку зупинення операцій з бюджетними коштами : Постанова Кабінету Міністрів України № 21 від 19.01.2011 р. // Офіційний вісник України. — 2011. — № 4. — Том 2. — Ст. 205.

19. Суханов Е. А. Гражданское право : в 4 т. Том 1 : Общая часть : учебник [Электронный ресурс] / под ред. Е. А. Суханова. — 3-е изд. перераб. и доп. — М. : Волтерс Клувер, 2008. — Режим доступа : <http://www.alleng.ru/d/jur/jur407.htm>.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2012 р.

УДК 336.226(477)

О. В. Титова,

канд. юрид. наук,

старший науковий співробітник,

Інститут економіко-правових

досліджень НАН України,

м. Донецьк

ЩОДО ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Розглянуто загальні засади оподаткування в Україні з точки зору відповідності ним конкретних приписів діючого законодавства про оподаткування. Сформульовано пропозиції щодо приведення у відповідність окремих положень податкового законодавства до загальних принципів, які містить Податковий кодекс України, обґрунтовано окремі уточнення та доповнення принципів оподаткування.

Ключові слова: *оподаткування, податки, збори, основні засади оподаткування, принципи оподаткування, податок на додану вартість, реєстрація платників податку.*

Історичний досвід, набутий Україною за роки незалежності, переконливо свідчить, що ефективне правове регулювання податкової системи України є не тільки важливою

передумовою суспільного розвитку, але й нагальною потребою економічного зростання. Необхідність і важливість правового регулювання податкової системи доведена провідними

© О. В. Титова, 2012